PETRU BORZA

„Meșteșugul acesta s-a practicat de când există satul”.

Petru Borza

PORECLIT / NUMIT ȘI
„Pătru lu’ Vălean”

O C U P A Ț I A
Olar („meserie necalificată, da’ moștenită din moși strămoși”)

„TEZAUR UMAN VIU” - 2022

Prelucrarea lutului - olărit

DATA NAȘTERII

6 decembrie 1932

LOCALITATEA

satul Obârșa, comuna Tomești, județul Hunedoara

STUDII

- 8 clase elementare - Baia de Criș, județul Hunedoara

FAMILIA

Tata: Vălean Borza - poreclit *„Bujac”,* olar
Mama: Victoria Borza, casnică
Soție: Maria (născută Banciu)
- **Copiii:** Dorel și Iulian

PREZENTARE PE SCURT

Născut în iarna anului 1932, în ziua Sfântul Nicolae, Petru Borza, cunoscut în sat ca *Pătru lu’ Vălean,* se ocupă de olărit de peste 70 de ani, în satul în care, în tinerețea sa peste 60 de familii cunoșteau acest meșteșug. Cea mai mare parte a sătenilor trăiau de pe urma olăritului. Nu lipseau nici dogarii și nici meșterii în stoarcerea uleiului din semințele de dovleac.

DISTINCȚII:

- Diplomă, Târgul de fete de pe Muntele Găina - manifestări dedicate aniversării nașterii Craiului Moților Avram Iancu, anul 1992

- Diplomă de maestru al artei olăritului tradițional, Târgul Olarilor, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj-Napoca, mai 1996

- Certificat de autenticitate, diplomă de premiul al III-lea, Târgul Meșterilor Populari, Centrul pentru Conservarea și Valorificarea Creației și Tradiției Populare Dolj, Muzeul Olteniei, Craiova, octombrie 2002, 2005

- Diplomă de excelență, Târgul Creatorilor Populari, Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA Sibiu, august 2003, 2007

- Diplomă de excelență, Târgul Olarilor Sibiu, septembrie 2003, 2006, 2007, 2014, 2016, 2017

- Diplomă de merit, Târgul Meșterilor Populari, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Hunedoara, Deva, mai 2014

- Diplomă de merit, Târgul Meșterilor Populari, Muzeul Satului Bănățean, Timișoara, septembrie 2016, septembrie 2017, septembrie 2020

Decenii la rând, de pe urma acestor îndeletniciri, oamenii au reușit să trăiască destul de bine, schimbând produsele lor pe bani și pe mărfuri de care aveau nevoie în gospodării. Obârșenii vindeau destul de puține oale. Mai mult le dădeau la schimb pe produse colindând întreaga țară cu oalele bine așezate în căruțele cu fân. Olarii se târguiau cu oamenii pentru mălai, porumb, grâu, făină, cartofi sau cu alți meșteri pentru haine, brâie sau „încălțări". Pentru o oală, sătenii turnau în sacii obârșenilor două sau trei măsuri de cereale.

DESCRIEREA MEȘTEȘUGULUI / ÎNDELETNICIRII / PRACTICII / ACTIVITĂȚII

Meșterul Petru Borza aduce lutul cu căruța de la câțiva kilometri, din locul numit „Valea lui Opriș", de la adâncimi cuprinse între 1 și 4 metri, ajutat de unul dintre fii lui, Iulian, cel care a ales să rămână în casa părintească și să-i fie sprijin în toate situațiile. Încarcă aproximativ 800 de kilograme de pământ, cam cât se arde o dată în cuptor. *„Nu orice pământ, nu de la suprafață, din cel de la adâncime, că trebuie să fie calitate bună, că nu poți face oale din orice pământ".* Lutul trebuie lăsat apoi la „răcorit", în pivniță, unde se stropește ca să nu se usuce. Bucățile de lut sunt apoi așezate pe *scămoi*, un scăunel special, unde se bate bine, după care se mărunțește. Ținut la frig, udat și bătut, lutul este apoi băgat în malaxor unde devine o pastă moale, gata de modelat. Meșterul desparte lutul în grămăjoare de diverse dimensiuni, în funcție de mărimea și felul obiectului în care urmează să se transforme. Pe roata olarului, pământul capătă formă sub palmele așezate ca pentru rugă, care o fac când să se înalțe, când să se rotunjească. Astfel, ele se transformă în recipiente bune pentru gătitul sarmalelor, în vase pentru friptură, farfurii, căni pentru apă, ulcele și ulcioare. După câteva ore bune în care vasele sunt lăsate să se usuce bine, urmează vopsirea și ornamentarea lor. Toate vasele se vopsesc cu o soluție din pământ alb, „caolin", ori de pământ negru „negreață", alteori cu litargă galbenă. Motivele decorative sunt simple, la fel ca portul popular din Țara Zarandului, dar unice.

Oalele se caracterizează prin forme tradiționale și ornamente simple ("înpistrite"), geometrice („vârstre"), constând din aplicarea cu hume

colorate a motivelor, cu cornul sau cu pensula. O notă distinctă este dată de frecvența brâului alveolar pe toate formele de vase mai mari. Vasele de Obârșa se lucrează atât nesmălțuite cât și smălțuite, între cele două categorii neexistând alte deosebiri decât timpul de ardere.

„Lutarii" din Obârșa pot fi recunoscuți imediat: oalele lor nu „lucesc" tare, nu sunt vopsite în culori la modă, iar vasele își păstrează formele arhaice. Singura concesie făcută modernității sunt vasele de flori (ghivecele) pe care bătrânii olari le vând ca pâinea caldă. Ca să se păstreze cât mai bine, oalele sunt apoi arse într-un cuptor, la temperaturi din ce în ce mai mari, sub foc zdravăn de lemne vreme de multe ceasuri. Prima ardere durează vreo 4 ore iar a doua ardere cam 6 -7 ore, la o temperatură de 900-1000^{0}C. Arderea vaselor se făcea în cuptoare tronconice de suprafață, construite la nivelul solului, la o înălțime de 1,20 m, zidite din piatră și prinse cu liant de argilă, prevăzute cu două guri de foc dispuse simetric. Cuptorul se umple circular cu oale până sus iar deasupra se pun „hârburile" (deșeurile/cioburile de oale). Printre ele se vede când e topită glazura și culoarea flăcării, asta însemnând că sunt „făcute" oalele, că e gata cuptorul. Majoritatea olarilor aveau două cuptoare: unul de vară în curte și altul de iarnă, în casă la „fereală" de frig.

PE CINE A ÎNVĂŢAT / DACĂ A ÎNVĂŢAT PE ALTCINEVA

Însoţit mai mereu de fiul său Iulian căruia i-a transmis tradiția moștenită, promovează împreună meşteşugul olăritului prin expoziții cu vânzare și poveștile menite să intrige vizitatorul și să îi deschidă sufletul pentru a nu lăsa să se piardă această îndeletnicire străveche. Munca şi talentul i-au fost recunoscute prin premii şi diplome de excelenţă acordate pentru păstrarea tradiţiei, pentru originalitate sau pentru autenticitate.

CE SPUN SPECIALIȘTII?

„Cercetările de teren realizate de specialiștii și cercetătorii muzeului în localitatea Obârșa acasă, în atelierul meșterului Borza au demonstrat de-a lungul anilor că acesta este unul dintre meșterii recunoscuți de către comunitate drept creator şi transmițător de elemente ale patrimoniului cultural, în forma şi cu mijloace tradiționale nealterate, așa cum le-a învățat

MINISTERUL CULTURII
INSPECTORATUL PENTRU CULTURĂ AL JUDEȚULUI CLUJ
MUZEUL ETNOGRAFIC AL TRANSILVANIEI

Cu ocazia tradiționalului
TÂRG AL OLARILOR
- ediția 1996 -

se acordă domnului/doamnei BORZA PETRU

DIPLOMA DE
MAESTRU AL ARTEI
OLARITULUI TRADIȚIONAL

Consilier jud. Petru POANTĂ

Director al Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Liviu GRAUR

MAI 1996

DIPLOMA
DE
EXCELENȚĂ

Se acordă domnului
BORZA PETRU

pentru păstrarea și transmiterea tradiției la
TÂRGUL OLARILOR DIN SIBIU

EDIȚIA ANIVERSARĂ
XX
(1984 - 2003)

de la înaintași. Considerăm că Petru Borza îndeplinește atât calitățile de purtător, păstrător și creator de patrimoniu, cât și de performer capabil să transmită modelele culturale tradiționale, fiind un exponent autentic al tradiției olăritului tradițional din Țara Zarandului".

Olga POPA

Muzeograf, responsabil Colecția ceramică românească

Complexul Naţional Muzeal ASTRA, Sibiu

„În calitatea mea de profesor de etnologie și membru în juriul care evaluează, an de an, participările la Târgul Olarilor din Sibiu, am avut ocazia să îl întâlnesc și să urmăresc activitatea desfăşurată de către Petru Borza, singurul meșter olar rămas în Obârșa. Este unul dintre cei mai reprezentativi creatori populari ai acestor locuri, identificându-se, prin tot ce a realizat, cu moștenirea de veacuri a inegalabililor meșteri populari din Țara Zarandului. Meșterul nonagenar născut, crescut și trăit doar în satul natal, încă mai lucrează astăzi la roată, chiar dacă vârsta ar fi putut să îi ofere răgaz de odihnă bine meritat. Lui Petru Borza i-a fost uşor să iubească lutul. Încă din copilărie a deprins tainele modelării lutului de la tatăl său, ale cărui sfaturi le-a preluat, ducând mai departe un meșteșug fără de moarte. Este omul care ne-a dăruit, în fiecare clipă, energia și harul moștenite, făcându-ne părtași la taina creației sale."

Prof. univ. dr. Ilie MOISE

APARIȚII ONLINE, PRESĂ SCRISĂ, RADIO ȘI TV

- **Zhd.ro - *Meșterul olar din Obârșa care tine tradiția satului în viață***
  https://zhd.ro/eveniment/mesterul-olar-din-obarsa-care-tine-traditia-satului-in-viata/

- **Produs de Hunedoara - *Meșterul Petru Borza***
  https://www.produsdehunedoara.ro/product-page/petru-borza-me%C8%99ter-olar